

УДК 373.2.011.3-051:017

ІРИНА ЖАДЛЕНКО

м. Запоріжжя

lorochka04@mail.ru

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено розробленню й науковому обґрунтуванню авторської моделі процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка структурована за організаційно-цільовим, стратегічно-базовим, змістовно-процесуальним, критеріально-діагностичним та результативним блоками. Модель ґрунтується на культурологічному, особистісно-центрованому, компетентнісному, синергетичному й екзистенційно-гуманістичному підходах і загальнодидактичних та специфічних принципах, змістовим ядром якої є сукупність визначених організаційно-педагогічних умов.

Ключові слова: модель, професійно-етична компетентність, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів, фахова підготовка.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена соціально-педагогічною потребою в професійній підготовці нової генерації педагогів-вихователів дошкільних навчальних закладів (ДНЗ), здатних швидко й ефективно розв'язувати професійні ситуації та завдання з високою продуктивністю на засадах професійно-етичної компетентності.

Компетентнісний підхід в освіті є предметом наукового дослідження український вчених І. Бега, Н. Бібік, Г. Беленької, О. Варецької, І. Зязюна, І. Драч, С. Калашникової, В. Лугового, О. Пометун, О. Савченко, Ж. Таланової, Л. Хоружої, В. Ягупова та ін.

Своєрідним орієнтиром у дослідженні цієї проблеми, предметом спеціального аналізу є роботи таких учених:

- формування професійно-етичної компетентності фахівця (В. Гриців, О. Дубасенюк, В. Нагаєв, Н. Петренко, С. Сисоєва, О. Слободянюк, Н. Шевчук);
- етичний розвиток педагога (С. Гончаренко, А. Москаленко, Л. Хоружа);
- гуманізація освіти на біоетичній основі (З. Вейль, К. Грієр, Г. Губенко, Б. Унті).

Реалізація завдань процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у фаховій підготовці передбачають необхідність розроблення моделі формування досліджуваного феномену, яка надасть

можливість цей процес розглядати цілісно із врахуванням визначених й науково обґрунтованих нами концептуальних положень, із встановленням функціональних зв'язків між її структурними елементами.

Мета статті – розробити й науково обґрунтувати авторську модель процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у фаховій підготовці.

Під кутом зору нашого наукового пошуку, модель ми розглядаємо як схему зображення процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, у якій відтворена загальна авторська стратегія, що структурована за змістом та спрямована на виконання цілої низки функцій, що в результаті приводить до реалізації кінцевої мети.

Дослідну модель було розроблено на основі посилення етичних колізій у суспільстві взагалі, й педагогічному процесі, зокрема, сучасних уявлень про соціально-педагогічну значущість розв'язання зазначеної проблеми в її широкому значенні. Адже про це говорять складники моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Реалізація зазначеної поетапної стратегії експериментального дослідження полягала, в першу чергу, в орієнтації на соціальне замовлення суспільства. Особливу увагу привертає той факт, що в умовах сьогодення набуває виняткового значення проблема реалізації принципу людиноцентризму, переорієнтації споживчих потреб на світ духовного багатства, розвиток культурологічних цінностей, адже це, на думку вчених, є тим рятівним кругом, тією єдиною умовою, що надасть змогу вижити людству у XXI столітті.

Дошкільний навчальний заклад як провідний соціальний інститут виховання підростаючого покоління отримує своєрідне «замовлення» на гармонійно розвинену особистість дитини, який має бути гідним прийняти естафету людської духовності. А головними замовниками освітніх послуг постають діти та їх батьки, які потребують педагога-вихователя ДНЗ, здатного під кутом зору морально-світоглядних проблем людства успішно й ефективно розв'язувати професійні задачі будь-якого рівня складності, створити для вихованців такі умови повноцінного соціального життя, за яких він перебуватиме в цілковитій морально-психологічній безпеці, відчуватиме піклування, підтримку й турботу; насамкінець, високодуховного, інтелектуального, етично компетентного вихователя, з високим рівнем педагогічної культури та самовідданим професії.

Конкурентоспроможність вихователя ДНЗ ми розглядаємо як здатність соціально-активного педагога-гуманіста, яка характеризується органічним поєднанням у ній інтелектуальної гнучкості, професійної компетентності, мобільності, оптимізму, моральної самовідданості професії, прагнення до самореалізації на основі роздумливої рефлексії.

Схарактеризуємо відповідні блоки дослідної моделі з позицій змісту, наповнення, функціональних взаємозв'язків та взаємовпливів між ними. Базисом *організаційно-цільового блоку* розробленої моделі виступають наукові підходи та принципи, які виконують теоретико-світоглядну функцію нашого дослідження.

У дослідній моделі нами використано компетентнісний, культурологічний, екзис-

тенційно-гуманістичний, особистісно центрований та синергетичний наукові підходи, що орієнтують майбутнього вихователя-дошкільника на набуття культуротворчого потенціалу, конструювання фахівцем власної життєвостверджувальної концепції «Я-педагог-професіонал», успішне досягнення ним найвищих духовно-моральних цілей, гуманістичних сенсів буття та професійних досягнень у педагогічній справі.

Реалізація компетентнісного підходу розглядається нами як концептуальна основа фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, який не протиставляється ЗУНівському, а розширює та доповнює його мотиваційними, особистісними й ціннісними аспектами та передбачає необхідність переорієнтації свідомості майбутніх вихователів ДНЗ на визнання нових освітніх пріоритетів.

Культурологічний підхід безпосередньо пов'язаний зі спрямованістю на формування етично-компетентного фахівця як суб'єкта культури у структурі пізнавального культурно-інформаційного середовища, яке дає змогу розглядати майбутнього педагога як соціально-активну індивідуальність, здатну до самодетермінації, самопобудови й особистісно-професійного самовдосконалення.

Екзистенційно-гуманістичний підхід ґрунтується на визнанні людського в кожній особистості майбутнього фахівця, поваги до її унікальності, неповторності й автономії; є конкретним втіленням гуманізму як визначального засобу й мети освітньо-виховного процесу.

Особистісно центрований підхід полягає в побудові такої оптимальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що спрямована на реалізацію сутнісної природи суб'єкта навчання, забезпечуючи свободу вибору його ціннісної позиції, усвідомлення майбутнім вихователем ДНЗ себе як гідної особистості, здатної на вільне й творче самовираження зі збереженням поваги до себе.

З позицій синергетичного підходу прогрес розвитку особистості майбутнього педагога-вихователя розглядається нами як постійний рух від одного стану до іншого, відкрити до змін, самокеровану систему, що

характеризується когерентністю, динамічністю та впорядкованістю, послідовно змінюючи один одного.

Визначені нами принципи (*загально-дидактичні*: системності й послідовності, зв'язку навчання з життям, гуманістичної цілеспрямованості, індивідуалізації, партнерства; *специфічні*: педагогічного оптимізму, фасилітації, людиноцентризму, естетизації, усвідомленої перспективи, стандартизації, безперервності, елективності) ми розглядаємо як вихідні положення, стратегічно-дієві орієнтири процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Обґрунтуємо сутність визначених нами загальнодидактичних принципів дослідної моделі:

- системності й послідовності (раціональний шлях засвоєння морально-етичних знань, умінь і досвіду, зумовлений цілісним процесом фахової підготовки, а сутність послідовності викладання полягає у логічному взаємозв'язку його структурних елементів);

- зв'язку навчання з життям (світоглядна функція даного положення обумовлена вивченням проблем професійно-етичної діяльності педагогів ДНЗ у тісному взаємозв'язку з розкриттям важливих її шляхів реалізації саме у практичній площині);

- гуманістичної цілеспрямованості (створення максимально сприятливих умов для морального розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах етично орієнтованої педагогіки, виявлення глибокої поваги до кожного, культивування у студентів цінностей гуманістичного спрямування як орієнтиру до духовної вищості у професії);

- індивідуалізації (врахування у педагогічному процесі ВНЗ особливостей розумового та вольового розвитку студентів, їх знань, умінь, досвіду, індивідуальних інтересів);

- партнерства (особливий тип взаємодії суб'єктів навчання, що характеризується довірою, спільними цілями й цінностями, добровільними і довготривалими відносинами на засадах морально-духовної педагогіки, спрямованими на реалізацію інтересів обох сторін).

Перейдемо до конкретизації сутності й особливостей специфічних принципів, зокрема:

- педагогічного оптимізму (розвиток у майбутніх вихователів дітей дошкільного віку життєрадісності, непохитної віри в світле майбутнє, перемогу ідеалів добра, справедливості, здатність у всьому бачити позитив, що своєю чергою, сприяє розкриттю інтелектуально-творчого потенціалу кожної особистості, пошукової активності);

- фасилітації (взаємодія між суб'єктами освітнього процесу, недиригентна форма педагогічного впливу, що надихає, стимулює та пробуджує у майбутніх вихователів ДНЗ інтелектуально-моральну цілісність як показника їхньої сформованої професійно-етичної компетентності);

- людиноцентризму (оптимальна організація навчального процесу у вищій школі на засадах нової філософії освіти, яка утверджує значення ролі людини у суспільстві, передбачає формування соціальної та професійно успішної особистості, яка відкрита до змін та інновацій, зі сформованим критичним мисленням, готова до безперервного професійного саморозвитку і самовдосконалення);

- естетизації (розвиток творчого самовираження майбутніх фахівців дошкільної освіти, орієнтація їх на переживання всієї палітри почуттів, освоєння їх як цінностей, залучення до естетичного удосконалення особистості);

- усвідомленої перспективи (створення умов у ВНЗ з метою глибокого розуміння майбутніми фахівцями цілей, змісту, особливостей та результатів професійної підготовки, можливостей їх успішного досягнення);

- безперервності (усвідомлення майбутніми педагогами ДНЗ необхідності спрямування зусиль на безперервний особистісно-професійний розвиток та саморозвиток у процесі життєтворчості).

Розроблена авторська модель містить *стратегічно-базовий блок*, що складається із сукупності концептуальних позицій, головною ідеєю яких є підготовка етично компетентних педагогів-вихователів, здатних до успішного розв'язання професійних ситуацій і завдань будь-якого рівня складності, з глибоким усвідомленням ними моральної

відповідальності й самовідданості професії; зорієнтованість майбутніх вихователів ДНЗ на професійно-етичне самовдосконалення на постійній основі.

Слід зазначити, що стратегічно-базовий блок містить також компонентну структуру професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців дошкільця, що включає мотиваційний, технологічний, особистісний та рефлексивний, кожний із яких характеризується певним змістом.

Зауважимо, що процес формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ у фаховій підготовці ми розглядаємо як функціонування цілісної педагогічної системи, здатної «працювати» лише за умови її логічної поетапності. Тому вищеназваний процес є не тільки поліаспектною діяльністю фахівця, але й планомірною та цілеспрямованою суб'єкт-суб'єктною взаємодією всіх учасників навчально-виховного процесу, що здійснюється протягом усього періоду навчання майбутнього педагога-дошкільника.

Виникнення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ, яка безпосередньо відображається у якості їхньої готовності до здійснення морально-духовної педагогічної діяльності зі сформованими професійно-етичними компетенціями, неможлива без впливу зовнішніх механізмів, де вагомим складником виступають організаційно-педагогічні умови формування цієї готовності (*змістовно-процесуальний блок моделі*).

Вважаємо, що формуванню професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у фаховій підготовці мають, на нашу думку, сприяти такі зовнішні обставини, що допомагатимуть реалізувати сутність природи цього процесу як такого та розкрити саме педагогічний вплив на нього. Розглянемо їх.

1. Формування ціннісних установок майбутніх вихователів ДНЗ на домінанту морально-етичного стилю педагогічної діяльності (значуща й важлива складова професійно-етичної компетентності майбутнього фахівця дошкільного профілю, яку ми розглядаємо як феномен самосвідомості особистості, що характеризується сукупністю світоглядних орієнтацій, моральних норм, принципів, переко-

нань, етичних знань, епіцентром яких є мистецтво любити, доброчесність, відповідальність, справедливість, співчуття, толерантність, людяність, самотрансценденція, турбота тощо)).

2. Активізація оптимальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу шляхом створення гуманно розвивального середовища на засадах етично орієнтованої педагогіки (залежність продуктивності процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів від стратегії взаємодії у спілкуванні, зумовлюючи успіх професійної підготовки останніх в цілому).

3. Посилення спрямованості професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ на максимальне збагачення фахових дисциплін морально-етичним змістом через нетрадиційні інтерактивно-рефлексивні методи та форми викладання (пріоритетною домінантою в організації такого педагогічного процесу визнається унікальність і неповторність особистості студента, а продуктивні творчі форми організації етично орієнтованого навчання (драматизація дидактичних ситуацій, вебінари, case-study, ігрові технології, індивідуальні та колективні презентації, сінквейни, дискусії та ін.).

4. Забезпечення інтенсивного прямого або опосередкованого контакту з успішними фахівцями – майстрами педагогічної справи.

У розробленій нами авторській моделі *критеріально-діагностичний блок* складають внутрішні регулятори процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у фаховій підготовці, до яких нами віднесено відповідні критерії, показники та рівні.

Вищеназваний процес, за нашою гіпотезою, спрямовано у чотирьох напрямках, тобто слід забезпечити позитивну динаміку змін показників ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивно-корекційного критеріїв.

Визначений нами *ціннісний критерій* сформованості кінцевого рівня професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у фаховій підготовці репрезентовано такими

показниками: особиста цінність свідомого вибору педагогічної професії, морально-ціннісне ставлення до неї, як до головного сенсу свого життя, засобу реалізації свого покликання, готовність нести моральну відповідальність й бути самовідданим професії; інтеріоризація морально-духовних цінностей; усвідомлення значущості майбутнім педагогом наслідків своїх дій для суспільства взагалі, й кожної дитини, зокрема).

Когнітивний критерій сформованості кінцевого рівня професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ має у своїй структурі такі показники: наявність загальноетичних, професійно-етичних знань, вмій і навичок, що забезпечують етичність поведінки майбутніх педагогів-вихователів, як у процесі фахової підготовки, так і в реальній професійній діяльності; закріпленість у пам'яті та легка відтворюваність сутності та основних категорій педагогічної етики як системи моральних вимог до особистості вихователя ДНЗ; обізнаність у змісті етичного кодексу педагогічної професії тощо.

– *Операційно-діяльнісний компонент* представлено такими показниками: оволодіння майбутніми вихователями технікою особистісно орієнтованого спілкування з етичною комунікативною спрямованістю; здатність успішно реалізовувати поставлені цілі, завдання шляхом відбору доцільного змісту морально-етичної професійної діяльності; технологічно вибудовувати педагогічну діяльність; сформована сукупність фахових компетенцій у майбутніх фахівців з дошкільної педагогіки (організаційно-конструктивні, освітньо-виховні, гностичні, дослідницькі, діагностично-корекційні, координаційно-консультативні); здатність створювати гуманно розвивальне середовище у колективі дітей (домінанта на розвитку вихованців;

«зрощення» особистості через відкриття; виховання почуття успіху як чинника духовно досконалої особистості, усвідомлення корисності для інших, сходження до почуття власної цінності, побудова навчально-виховного процесу на засадах етично орієнтованої педагогіки).

Рефлексивно-корекційний критерій сформованості кінцевого рівня професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ у фаховій підготовці репрезентований такими показниками: переосмислення змісту власної свідомості та набуття нової якості професійної життєдіяльності; перехід від позиції «діяча» до позиції «спостерігача»; здатність спрямовувати власну активність на себе, на власні особливості самотворення, самопобудови й саморозвитку.

Результативний блок розробленої моделі містить кінцевий результат – сформованість професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Підводячи підсумок, зазначимо, у запропонованій авторській моделі представлено не тільки її складники, а й структурно-логічний зв'язок між компонентами. Реалізувати таку модель можна на принципово новому підході до організації оптимального педагогічного процесу, який буде орієнтований на стратегію набуття особистістю життєвих морально-духовних смислів із відповідальністю та моральною самовідданістю майбутніх вихователів дітей дошкільного віку справі.

Таким чином, проведення ґрунтовного аналізу вищезокресленої проблеми надає можливість розширення меж дослідження, виділення факторів впливу на процес формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ, що дають змогу більш повно дослідити вихідне явище.

IRYNA ZHADLENKO
Zaporizhzhia

MODEL FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF FUTURE PRE-SCHOOL TEACHERS IN VOCATIONAL TRAINING

In the article is developed and scientifically substantiated the author's model of the formation of professional and ethical competence of future pre-school teachers in vocational training, which is structured by organizational target, the strategic base, substantial and procedural, criterion-diagnosis and efficient units. The model is based on the cultural, and student-centered, competency, synergetic and existential-humanistic

approach, specific and general didactic principles, semantic core of which is a set of specific organizational and pedagogical conditions.

Key words: model, professional and ethical competence, future pre-school teachers, professional training.

ИРИНА ЖАДЛЕНКО

г. Запорожье

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

В статье разработана и научно обоснована авторская модель процесса формирования профессионально-этической компетентности будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений, которая структурирована по организационно-целевому, стратегическому базовому, содержательно-процессуальному, критериально-диагностическому и результативному блоками. Модель основывается на культурологическом, личностно-ориентированном, компетентностном, синергетическом и экзистенциально-гуманистическом подходах, общедидактических и специфических принципах, смысловым ядром которой является совокупность определенных организационно-педагогических условий.

Ключевые слова: модель, профессионально-этическая компетентность, будущие воспитатели дошкольных учебных учреждений, профессиональная подготовка.

Стаття надійшла до редколегії 24.10.16

УДК 811.161.2:808:377.5:330.1

ВАЛЕНТИНА ІСАКОВА

м. Полтава

valentinaisakova@gmail.com

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІКИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті проаналізовано стан наукового й теоретичного обґрунтування проблеми формування риторичної компетентності майбутніх молодших спеціалістів економіки. Авторкою розроблено практичні рекомендації щодо розв'язання означеної проблеми з метою розвитку досконалої професійної компетенції, запропоновано цикл навчальних завдань і вправ репродуктивного і творчого характеру. Підкреслено, що результатом навчально-творчої діяльності студентів мають стати вміння щодо створення проектів, презентацій, досягнення ефективної мовленнєвої взаємодії у ділових переговорах, проведення наради, складання ескізу промови, моделювання комунікативних ситуацій тощо. У дослідженні систематизовано складники риторичної компетенції, вказано на їх роль у професійному становленні й особистій самореалізації сучасного економіста.

Ключові слова: професійне мовлення спеціаліста економіки, риторика, формування риторичної компетентності, риторичні вміння та навички.

Сучасні вимоги до підготовки конкурентоздатного молодшого фахівця економіки актуалізують процеси освіти особистості, спрямовані на формування спеціаліста креативного типу у сфері економіки. Такий фахівець має особливого виду вміння і навички,

що характеризують його як компетентного сучасного працівника та передбачають виконання сукупності міжособистісних, інформаційних і організаційних ролей; використання власних неповторних особистісних якостей як основного джерела і засобу реалізації